

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ
ФЕДЬКОВИЧА**

**ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ**

**Цифрові платіжні інструменти: суть
та роль в сучасній фінансовій системі**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)**

Виконав:

студент 4 курсу, групи 472-2,
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Карлійчук Максим Михайлович _____

Керівник:

доцент кафедри фінансів і кредиту

Олексин Артур Григорович _____

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № ____ від «__» червня 202__ р.
Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ доц. Харабара В.М.*

АНОТАЦІЯ

Карлійчук М.М. Цифрові платіжні інструменти: суть та роль в сучасній фінансовій системі. Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 - «Фінанси, банківська справа та страхування».

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні засади функціонування цифрових платіжних інструментів, їх економічну сутність, класифікацію та механізми роботи у фінансовій системі. Здійснено комплексний аналіз сучасного стану, динаміки, структури та масштабів використання цифрових платіжних інструментів в Україні у 2022–2025 роках. Обґрунтовано ключові проблеми та запропоновано напрями підвищення ефективності їх застосування, удосконалення регулювання та безпеки.

Ключові слова: цифрові платіжні інструменти, безготівкові розрахунки, платіжні системи, банківські картки, мобільний банкінг, кібербезпека, фінансова інклюзія.

SUMMARY

Karliichuk M.M. Digital Payment Instruments: Essence and Role in the Modern Financial System. Manuscript.

Qualification work for the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 072 - «Finance, banking and insurance». Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi. 2026.

The qualification work examines the theoretical foundations of digital payment instruments, their economic essence, classification, and mechanisms of functioning in the financial system. A comprehensive analysis of the current state, dynamics, structure, and scale of digital payment instruments usage in Ukraine in 2022–2025 is carried out. The key problems are substantiated, and directions for improving the efficiency of their application, regulation, and security are proposed.

Key words: digital payment instruments, cashless payments, payment systems, bank cards, mobile banking, cybersecurity, financial inclusion.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

_____ М. М. Карлійчук

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦИФРОВИХ ПЛАТІЖНИХ ІНСТРУМЕНТІВ.....	6
1.1. Економічна сутність цифрових платіжних інструментів та їх класифікація .6	
1.2. Принципи, механізми та особливості функціонування цифрових платіжних інструментів у фінансовій системі	12
1.3. Методичні підходи до оцінювання ролі цифрових платіжних інструментів у сучасній фінансовій системі	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ПЛАТІЖНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У СУЧАСНІЙ ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ.....	20
2.1. Сучасний стан і тенденції розвитку цифрових платіжних інструментів в Україні.....	20
2.2. Оцінка динаміки, структури та масштабів використання цифрових платіжних інструментів у фінансовій системі	25
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ПЛАТІЖНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ.....	35
3.1. Проблеми та шляхи підвищення ефективності застосування цифрових платіжних інструментів у фінансовій системі України.....	35
3.2. Удосконалення фінансового регулювання та безпеки цифрових платіжних інструментів.....	40
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50

ВСТУП

Актуальність цієї кваліфікаційної роботи зумовлена тим, що електронні розрахунки напряду впливають на прогрес економіки, банківської сфери, комерційної діяльності та повсякденного життя громадян. Вони роблять фінансові взаємодії стрімкішими, зручнішими та більш досяжними. Для суб'єктів господарювання цифрові платіжні засоби спрощують процес приймання коштів, сприяють взаємодії з клієнтами у мережі та знижують залежність від розрахунків готівкою. Для банків та інших фінансових організацій це є визначальним вектором розвитку, адже саме електронні сервіси сьогодні диктують рівень клієнтського обслуговування. Для держави розвиток таких платежів також має значний сенс, оскільки він сприяє підвищенню прозорості транзакцій, скороченню тіньового обороту та кращому моніторингу руху грошових потоків.

Метою кваліфікаційної роботи є наукове обґрунтування шляхів покращення застосування цифрових платіжних інструментів у теперішній фінансовій системі України.

Для досягнення цієї мети передбачається вирішення таких завдань:

- розкрити економічну природу цифрових платіжних інструментів;
- ідентифікувати головні різновиди цифрових платіжних інструментів та їхню систематизацію;
- надати характеристику принципам, механізмам та специфічним рисам функціонування цифрових платіжних інструментів;
- оглянути методологічні підходи до оцінки впливу цифрових платіжних інструментів на фінансову систему;
- здійснити аналіз поточного стану та тенденцій розвитку електронних платежів в Україні;
- визначити показники динаміки, структуру та обсяги використання цифрових платіжних засобів;

- сформулювати ключові проблеми, які виникають під час впровадження цифрових платіжних інструментів у фінансову систему нашої держави;
- запропонувати практичні кроки для підвищення ефективності, забезпечення безпеки та вдосконалення регулювання цифрових платіжних інструментів.

Об'єктом дослідження виступають цифрові платіжні інструменти в контексті сучасної фінансової системи.

Предметом дослідження окреслено специфіку функціонування, розвитку та модернізації цифрових платіжних інструментів у фінансовій системі України.

Методологічною основою дослідження слугують засади української та світової економічної думки, праці науковців у галузях фінансів, банківської справи, платіжних систем та цифрової економіки, а також чинна законодавча база України. У процесі роботи задіяно загальнонаукові та спеціалізовані методи. Зокрема, метод аналізу було застосовано для вивчення суті цифрових платіжних інструментів; метод синтезу - для узагальнення їхніх визначальних характеристик та ролі у фінансовій сфері; метод порівняння - для зіставлення різних модифікацій електронних платежів; логічний метод - для послідовного викладення матеріалу; статистичний метод - для оцінки змін та масштабів впровадження цифрових розрахунків; табличний та графічний методи - для візуалізації отриманих результатів аналізу.

Інформаційне підґрунтя дослідження складають нормативно-правові акти України, матеріали, надані Національним банком України, статистичні дані щодо руху безготівкових розрахунків, матеріали наукових публікацій українських і закордонних авторів, аналітичні огляди у сфері фінансових технологій, дані, отримані від банківських та платіжних організацій, а також інтернет-ресурси, пов'язані з прогресом цифрових платежів.

Практична значущість роботи полягає у можливості використання її висновків для глибшого розуміння ролі цифрових платіжних інструментів у фінансовій системі України. Розроблені у роботі рекомендації можуть бути корисними для підвищення зручності, досяжності та захищеності цифрових

розрахунків, а також для оптимізації фінансового нагляду у цій сфері.

Кваліфікаційна робота структурована таким чином: вступ, три основні розділи, висновки, перелік використаних джерел та додатки. У першому розділі розкрито теоретичні засади роботи цифрових платіжних інструментів. У другому розділі подано аналіз еволюції та використання цих інструментів на території України. У третьому розділі визначено наявні перешкоди та окреслено вектори вдосконалення їхнього застосування у фінансовій системі.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦИФРОВИХ ПЛАТІЖНИХ ІНСТРУМЕНТІВ

1.1. Економічна сутність цифрових платіжних інструментів та їх класифікація

Актуальні платіжні цифрові засоби наразі виступають однією з ключових складових сучасної фінансової системи. Вони необхідні для того, щоб індивіди, підприємства, фінансові установи й інші суб'єкти економіки могли оперативно та комфортно проводити розрахунки, не вдаючись до використання фізичних готівкових грошей. Якщо говорити просто, цифрові платіжні інструменти - це механізми, за допомогою яких можна сплатити за товари чи послуги, здійснити грошовий переказ або виконати будь-яку іншу фінансову транзакцію в електронному форматі. До цієї категорії входять банківські платіжні картки, онлайн-банкінг, мобільні банківські сервіси, електронні "гаманці", розрахунки за допомогою QR-кодів, безконтактні оплати через портативні пристрої (смартфони чи годинники) та низка інших інноваційних платіжних рішень.

Економічна суть цих цифрових платіжних інструментів полягає у забезпеченні руху грошових коштів саме у віртуальному просторі. Це означає, що під час здійснення оплати гроші не переміщуються фізично, як це має місце з банкнотами чи монетами, а відбувається їхнє списання з одного рахунку та зарахування на інший. Скажімо, коли клієнт розраховується за покупку картою у торговому об'єкті, фінансові активи перетікають із його рахунку на рахунок реалізатора [11, с. 719]. Користувач бачить лише просту послідовність дій: підніс картку чи гаджет до терміналу, підтвердив транзакцію, і платіж здійснено. Проте за цією видимою простотою стоїть злагоджена робота фінансової установи, платіжної мережі, комерційного підприємства та відповідної технічної інфраструктури.

Широке поширення цифрові платіжні інструменти здобули завдяки значному спрощенню фінансових операцій. Сучасній людині більше не є обов'язковим носити із собою готівку, шукати найближчий банкомат чи відвідувати фізичне відділення банку. Переважну більшість оплат можна виконати, використовуючи лише свій мобільний телефон або персональний комп'ютер. Це особливо вигідно у щоденних ситуаціях, коли необхідно оплатити придбані товари, замовлення в інтернеті, комунальні рахунки, послуги зв'язку, проїзд чи переказати кошти знайомим. Для бізнесу такі засоби також є надзвичайно критичним, оскільки вони дають можливість швидше отримувати виручку, налагоджувати взаємодію з клієнтами дистанційно та ефективніше контролювати фінансові потоки.

Також характеристикою, притаманною цифровим платіжним інструментам, є їхня безготівкова природа. Це означає, що вся операційна діяльність відбувається без використання фізичного обігу паперових купюр чи металевих монет. Такий формат скорочує витрати, пов'язані з обслуговуванням готівки, полегшує ведення обліку платежів та робить фінансові транзакції більш прозорими. Додатково, цифрові платежі залишають за собою електронний слід, що робить їх легшими для верифікації, підтвердження або всебічного аналізу. Це має значення як для кінцевих користувачів, так і для комерційних структур, фінансових інститутів та державних органів.

Іншою суттєвою рисою цифрових платіжних механізмів є їхня висока швидкість виконання. Чимало операцій завершуються буквально за лічені секунди чи хвилини [23, с. 85]. Наприклад, перекази між картками, оплата товарів через термінал чи транзакції в мобільному застосунку зазвичай відбуваються миттєво. Це робить увесь фінансовий механізм більш гнучким та динамічним. Чим інтенсивніше відбувається обіг коштів завдяки швидким платежам, тим позитивніше це впливає на комерційну діяльність та загальну зручність для споживачів.

Цифрові платіжні інструменти також нерозривно пов'язані з прогресом у сфері банківських послуг та фінансових технологій. Банківські установи давно

вийшли за межі обслуговування лише через каси та фізичні відділення. Вони активно розробляють мобільні програми, веб-сервіси, системи оперативного переказу коштів, механізми віддаленої ідентифікації клієнтів та багато інших електронних рішень. Завдяки цьому клієнт може керувати своїми фінансами у будь-який час доби та практично з будь-якої точки планети. Це докорінно трансформує базову модель взаємодії між фінансовою установою та її клієнтом, оскільки переважна більшість сервісів стає доступною дистанційно.

Паралельно з усіма перевагами, цифрові платіжні засоби несуть у собі певні потенційні загрози. В першу чергу, це ризики, пов'язані з фінансовим шахрайством, компрометацією особистих даних, несанкціонованим доступом до акаунтів або можливими технічними збоями. Якщо користувач необережно розкриває свої паролі, PIN-коди або одноразові коди з SMS неавторизованим особам, він ризикує втратити свої кошти. Також проблеми можуть виникати на ґрунті фішингових вебсайтів, підозрілих посилань, вірусного програмного забезпечення чи потенційно небезпечних мобільних застосунків. Отже, використання цих інструментів не вимагає лише надійного технічного захисту з боку банків, а й підвищеної обачності безпосередньо від самих користувачів.

Цифрові платіжні інструменти можна категоризувати, використовуючи різні критерії. За формою застосування їх часто поділяють на карткові, мобільні та мережеві (онлайн) інструменти [30, с. 188]. Карткові рішення безпосередньо пов'язані з використанням банківських платіжних карток. Мобільні інструменти функціонують через смартфони, розумні годинники чи інші портативні гаджети. Онлайн-інструменти задіюються для розрахунків через мережу, наприклад, при купівлі товарів у віртуальних магазинах чи оплаті послуг через вебпортал банку.

Виходячи зі способу доступу, цифрові платіжні інструменти розмежовують на ті, що оперують через банківську систему, і ті, що функціонують через окремі платіжні платформи. До першої групи відносяться інтернет-банкінг, мобільний банкінг та банківські картки. Друга група охоплює електронні гаманці, міжнародні платіжні системи та інші фінансові платформи.

Ключова відмінність полягає в тому, що перші механізми є безпосередньо прив'язаними до основного банківського рахунку, тоді як другі можуть оперувати через окремий віртуальний рахунок або персональний платіжний профіль.

Класифікуючи за цільовим призначенням, цифрові платіжні засоби поділяють на інструменти для придбання товарів, оплати послуг, грошових трансферів, розрахунків за комунальні послуги, міжнародних переказів та транзакцій у сфері електронної комерції. Наприклад, банківська картка може бути використана як для розрахунків у стаціонарному магазині, так і для інтернет-замовлень чи зняття готівки. Мобільний банкінг частіше застосовується для управління балансами, перерахування коштів та регулярних платежів. Електронні гаманці є зручними для покупок в інтернеті та швидких взаєморозрахунків у віртуальному середовищі.

За суб'єктами, які беруть участь у транзакції, цифрові платіжні інструменти можна розмежувати на розрахунки між приватними особами, між особою та бізнесом, між комерційними організаціями, а також між громадянами та державними інституціями. Наприклад, переказ грошей з картки на картку між двома фізичними особами - це P2P-платіж [12, с. 49]. Оплата придбаного товару в торговому закладі є транзакцією між споживачем та комерційною структурою. Сплата податків, штрафів чи адміністративних зборів через онлайн-сервіси демонструє приклад розрахунку між громадянином і державою.

Окремо варто виділити класифікацію на основі методу підтвердження платежу. Сучасні цифрові платіжні засоби можуть вимагати застосування PIN-коду, пароля, одноразового коду, отриманого через SMS, підтвердження у спеціалізованому мобільному додатку, а також біометричних даних, як-от відбиток пальця чи розпізнавання обличчя. Такі методи верифікації необхідні для забезпечення безпеки коштів користувача та запобігання проведенням операцій без його згоди. Чим більша сума або вищий потенційний ризик транзакції, тим суворішими можуть бути вимоги до її підтвердження.

Найбільш розповсюдженим типом цифрових платіжних засобів

залишаються банківські картки. Вони можуть бути дебетовими або кредитними. Дебетова картка надає можливість оперувати лише тими коштами, які фактично знаходяться на поточному рахунку власника. Кредитна картка дозволяє клієнту використовувати фінансовий ресурс банку в межах визначеного ліміту кредитування. Банківські картки є зручними через гнучкість: ними можна розраховуватися у фізичних точках, оплачувати онлайн-товари, знімати готівку та переказувати кошти.

Роль у цій системі відіграє інтернет-банкінг. Це сервіс, який дозволяє користувачу фінансової установи керувати своїми рахунками через вебсайт або спеціалізовану інтернет-платформу. За допомогою інтернет-банкінгу можна перевіряти залишки на балансах, виконувати перекази, оплачувати комунальні послуги, переглядати історію транзакцій, формувати офіційні виписки та здійснювати інші банківські операції. Основна перевага цього рішення полягає в тому, що клієнт отримує доступ до банківських послуг, не залишаючи свого робочого місця чи дому [20, с. 85].

Мобільний банкінг є ще більш оптимізованим варіантом цифрових платіжних інструментів. Він функціонує через фірмовий мобільний додаток фінансової організації. Завдяки мобільному банкінгу клієнт здатний проводити розрахунки безпосередньо зі свого смартфона. Це робить банківські послуги максимально доступними, адже телефон, як правило, завжди перебуває під рукою. У мобільному застосунку є можливість не тільки здійснювати платежі, але й відслідковувати свої витрати, відкривати нові картки, оформлювати депозитні вклади, отримувати сповіщення про рух коштів та користуватися іншими фінансовими сервісами.

Окреме місце займають мобільні системи для оплати та безконтактні розрахунки. Вони дають змогу інтегрувати банківську картку у свій смартфон чи смарт-годинник, щоб оплачувати товари без фактичного пред'явлення фізичної картки. Для цього достатньо лише піднести електронний пристрій до платіжного термінала та підтвердити операцію. Такий спосіб здобув популярність завдяки своїй швидкості та високому рівню зручності. Крім того,

він часто пропонує додатковий щит безпеки, оскільки платіж підтверджується за допомогою біометричних параметрів чи встановленого пароля.

Електронні "гаманці" також належать до категорії цифрових платіжних інструментів. Вони дають можливість зберігати певну суму грошей у віртуальному форматі та використовувати її для здійснення оплат чи грошових переказів. Такі системи можуть бути дуже корисними для онлайн-покупок, міжнародних розрахунків або взаємодії з різноманітними цифровими сервісами. Проте, їхнє використання також вимагає пильності, оскільки користувач відповідає за захист доступу до свого облікового запису.

Ще одним новаторським інструментом є платежі через QR-коди. Їх суть полягає в тому, що клієнт сканує відповідний код за допомогою свого смартфона, після чого підтверджує фінансову транзакцію. Цей метод може бути застосований у точках продажу, закладах харчування, транспорті, при зборі благодійних пожертв, у державних сервісах та багатьох інших сферах. QR-платежі вигідні тим, що часто не вимагають наявності складного апаратного забезпечення, а сам процес розрахунку є інтуїтивно зрозумілим для користувача.

Підсумовуючи, цифрові платіжні інструменти - це сучасні засоби для проведення розрахунків та грошових переказів у безготівковій формі. Вони забезпечують динамічний рух капіталу, спрощують фінансові взаємодії, знижують залежність від фізичних грошей та роблять фінансові послуги більш доступними [10, с. 61]. Їх можливо класифікувати за формою застосування, способом отримання доступу, цільовим призначенням, суб'єктами транзакції та методом підтвердження операції. Найпоширенішими цифровими платіжними засобами вважаються банківські картки, інтернет-банкінг, мобільний банкінг, електронні гаманці, мобільні платежі та QR-коди. Усі вони виконують одну головну функцію - сприяють тому, щоб індивіди, бізнес та держава могли оперативно та зручно здійснювати фінансові операції у сучасних економічних умовах.

1.2. Принципи, механізми та особливості функціонування цифрових платіжних інструментів у фінансовій системі

Електронні грошові засоби не функціонують ізольовано, а є складовою частиною фінансової мережі. Їхня робота тісно переплітається з діяльністю банківських установ, платіжних операторів, фінансових компаній, комерційних структур, державних інституцій та кінцевих споживачів. Кожен переказ коштів, здійснений громадянином за допомогою картки, смартфона чи мобільного додатку, проходить через певний алгоритм обробки. Для пересічного користувача увесь процес виглядає надзвичайно просто: достатньо натиснути кнопку, прикласти платіжний інструмент або відсканувати QR-код. Проте, за цією видимою легкістю ховається складна сукупність технічних та фінансових кроків.

Фундаментальною засадою функціонування цифрових платіжних інструментів є безготівковий принцип. Це означає, що розрахунок відбувається без фізичного обміну паперовими чи металевими грошима. Переміщення фінансових активів відбувається від рахунку особи, яка платить, до рахунку одержувача в електронному форматі [13, с. 45]. Завдяки цьому принципу вдається мінімізувати обіг готівки, зробивши транзакції швидшими та зручнішими. Додатково, такі безготівкові операції легше піддаються моніторингу, що робить їх життєво для банківського сектору, бізнесу та органів влади.

Другою ключовою характеристикою виступає миттєвість виконання транзакцій. Сучасні електронні платежі, як правило, завершуються протягом декількох секунд чи хвилин. Це критично як для покупців, так і для продавців, адже процес оплати має бути безперешкодним і не спричиняти зайвих очікувань. Наприклад, коли особа розраховується картою у торговці, вона очікує негайного проведення операції. Аналогічно, при переказі грошей через мобільний банкінг, користувач прагне миттєво побачити результат свого розпорядження.

Ще однією основоположною рисою є широка доступність. Цифрові платіжні засоби повинні бути інтуїтивно зрозумілими та зручними для максимальної кількості людей. Людина повинна мати змогу оплатити товар чи послугу, не виконуючи складних маніпуляцій. Саме з цієї причини фінансові організації та платіжні сервіси постійно вдосконалюють свої програми, запроваджують прості інтерфейси, додають пояснення та різноманітні методи авторизації платежу. Поняття доступності також охоплює можливість використання цих сервісів не лише у великих мегаполісах, а й у менших населених пунктах.

Життєвим аспектом є безпека. Оскільки електронні платіжні інструменти оперують грошовими активами та особистими даними, вони потребують надійного захисту. Для цього застосовуються паролі, персональні ідентифікаційні номери (ПІН-коди), одноразові коди, що надходять через SMS, підтвердження за допомогою мобільного додатку, біометричні дані (відбиток пальця, розпізнавання обличчя) та інші методи блокування доступу. Безпека необхідна для унеможливлення несанкціонованого доступу третіх осіб до рахунку клієнта чи здійснення транзакцій без його згоди.

Також значущим є критерій стабільності функціонування. Платіжна інфраструктура зобов'язана працювати безперебійно, з мінімальною кількістю перебоїв та помилок. Якщо електронні платежі працюють нестабільно або регулярно затримуються, це породжує ускладнення як для клієнтів, так і для бізнесу [19]. Приміром, торговельна точка може втратити замовника, якщо його картка не проходить оплату, а особа може пропустити термін платежу за послугу. Отже, фінансові інституції та оператори зв'язку мають гарантувати безперервну роботу своїх сервісів.

Окремо варто виділити принцип прозорості. Цифрові транзакції залишають незмінний електронний слід, що дає можливість користувачу переглянути історію своїх фінансових дій, звірити суму транзакції, дату, отримувача грошей та інші деталі. Це надзвичайно зручно для персонального контролю витрат. Для суб'єктів господарювання прозорість розрахунків

полегшує ведення обліку прибутків та видатків. Для держави ця риса також має велике значення, адже безготівкові операції легше піддаються аудиту, ніж розрахунки готівкою.

Алгоритм роботи електронного платежу можна ілюструвати на простому прикладі. Коли споживач розраховується за товар за допомогою банківської картки, він спершу ініціює транзакцію, тобто підносить картку або смартфон до терміналу. Після цього термінал передає інформацію про платіж до відповідної фінансової установи чи платіжної мережі. Далі система перевіряє наявність достатніх коштів на балансі платника, коректність підтвердження операції та відсутність будь-яких ознак шахрайства. У разі позитивного рішення, транзакція затверджується, кошти дебетуються з облікового запису покупця і зараховуються на рахунок продавця.

Узагальнено, схема функціонування електронного платежу має такий вигляд:

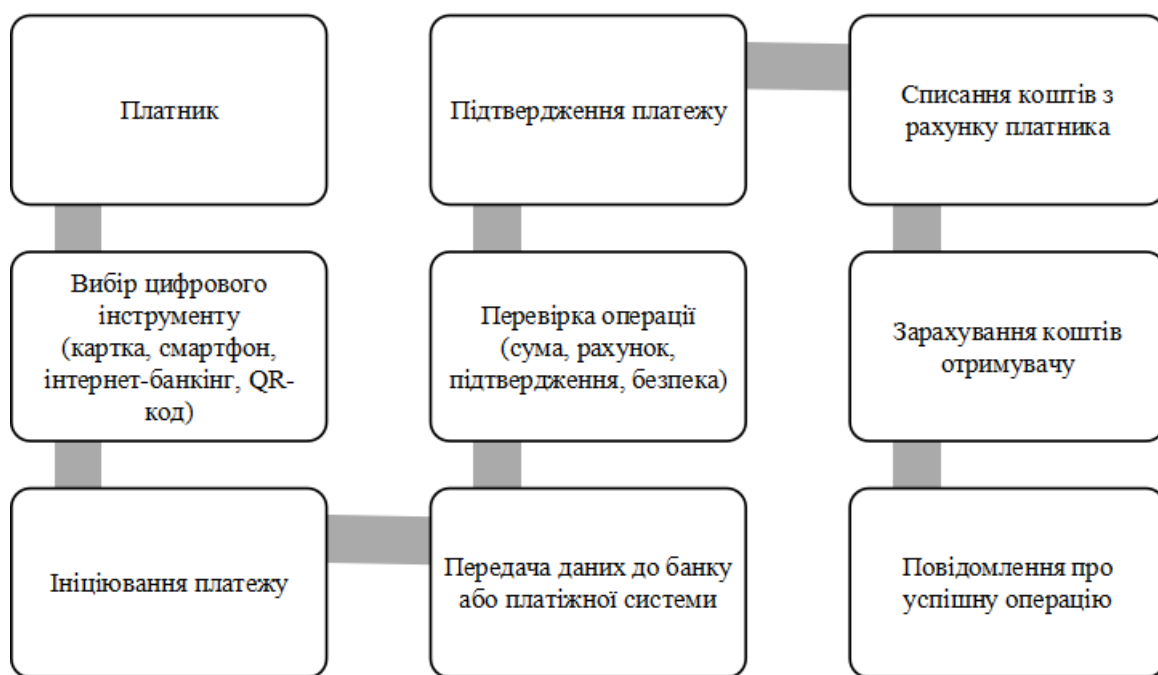

Рис. 1.1. Механізм здійснення цифрового платежу

Джерело: складено автором на основі узагальнення положень Закону України «Про платіжні послуги» та матеріалів Національного банку України.

Цей малюнок демонструє, що цифрові фінансові перекази складаються із низки послідовних кроків. Для пересічного користувача ці етапи пролітають

миттєво, проте кожному з них надається неабияке значення. У випадку, коли на будь-якому із цих кроків станеться збій, платіж може бути скасовано. Наприклад, якщо на рахунку не вистачає грошей, код підтвердження введено хибно або фінансова установа зафіксує незвичну транзакцію, система може запобігти переказу коштів.

Чим особливі цифрові засоби для платежів, так це тим, що їхня робота залежить від спеціалізованої мережі. До цієї мережі належать банківські облікові записи, платіжні картки, приймачі коштів, мобільні програми, системи інтернет-банкінгу, центри обробки транзакцій, платіжні системи та канали зв'язку. Без цієї технічної бази цифрові розрахунки не могли б відбуватися. Тому прогрес у сфері цифрових платіжних засобів обумовлений не лише зусиллями банків, а й якістю мережі Інтернет, рівнем технічного оснащення, поширеністю смартфонів та довірою споживачів до фінансових послуг.

Ще однією ознакою є те, що цифрові інструменти для оплати можуть бути застосовані як у режимі "онлайн", так і "офлайн". Транзакції через мережу Інтернет відбуваються, скажімо, при придбанні товарів віртуально або оплаті послуг через мобільний додаток. Транзакції у фізичному просторі (офлайн) мають місце у крамницях, закладах харчування, аптеках, громадському транспорті. Як приклад, коли особа розплачується картою чи смартфоном через термінал, це також вважається цифровим платежем, хоча і не відбувається через Інтернет.

Вирішальною властивістю цифрових платіжних інструментів є їхня зручність для споживача. Людина має змогу здійснити оплату будь-коли, не зв'язуючись графіком роботи банківських установ. Скажімо, рахунки за комунальні послуги можна сплатити пізно ввечері чи у вихідний день через мобільний застосунок. Перерахування грошей іншому користувачу можна виконати за лічені секунди. Це кардинально змінює звички покупців, оскільки фінансові операції стають значно простішими та доступнішими. Вони дають змогу підприємствам приймати оплату від клієнтів різноманітними шляхами: за допомогою картки, через вебсайт, через мобільний додаток, QR-код або

платіжне посилення [9, с. 98]. Це розширює потенціал для збуту товарів та надання послуг. Особливо це актуально для торгівлі через Інтернет, де без цифрових платежів організувати швидко й зручну оплату замовлень практично неможливо.

Для фінансових установ цифрові платіжні інструменти виступають одним із ключових напрямків розвитку. Сучасний клієнт очікує, що банк буде доступний не лише у відділенні, а й у його смартфоні. Саме тому банки активно розвивають мобільні платформи, інтернет-банкінг, системи миттєвих переказів, віртуальні картки та інші сервіси. Це сприяє банкам у залученні клієнтів, зниженні навантаження на фізичні відділення та наданні більшого обсягу послуг віддалено.

Для держави цифрові платежі також мають значну вагу. Вони допомагають забезпечити більшу прозорість фінансових операцій, зменшити частку розрахунків готівкою та посилити контроль за фінансовими потоками. Через цифрові засоби громадяни можуть сплачувати податки, штрафи, збори за державні послуги, рахунки за комунальні послуги та інші обов'язкові платежі. Це спрощує взаємодію між громадянами, бізнесом і державними структурами.

Водночас функціонування цифрових платіжних інструментів має певні виклики. Одним із найсуттєвіших є загроза фінансового шахрайства. Зловмисники здатні створювати підроблені вебсайти, розсилати підозрілі сповіщення, телефонувати, представляючись працівниками банку, або випитувати у користувача код підтвердження. Через це надзвичайно треба, щоб споживачі знали базові правила безпеки: не розголошували паролі, не повідомляли PIN-коди, не переходили за сумнівними гіперпосиланнями та ретельно перевіряли, кому спрямовуються кошти.

Іншою проблемою є залежність від технічного обладнання та мережі Інтернет. Якщо відсутній зв'язок, не працює програма або стався технічний збій у банку, користувач може тимчасово втратити доступ до своїх грошей. Це демонструє, що цифрові платежі є надзвичайно зручними, проте вони вимагають стабільної технічної основи [27, с. 60]. Тому фінансові організації

мусять невинно працювати над надійністю своїх систем.

Також варто взяти до уваги рівень обізнаності населення у сфері цифрових технологій. Не всі користувачі однаково добре розуміються на принципах роботи мобільних застосунків, онлайн-платежів чи електронних гаманців. Особливо важким це може виявитися для людей старшого покоління. Тому фінансові установи, держава та компанії, що надають фінансові послуги, мають займатися просвітницькою роботою щодо безпечного користування цифровими платіжними засобами.

Підсумовуючи, цифрові платіжні знадіб оперують на засадах безготівкових розрахунків, швидкості, доступності, захищеності, надійності та прозорості. Їхній механізм охоплює ініціювання транзакції, передачу інформації, валідацію операції, підтвердження, дебетування коштів та їхнє зарахування особі-отримувачу. Основні риси таких приладів – це комфорт, дистанційність, висока швидкість, електронне ведення обліку операцій та залежність від цифрової інфраструктури. У сучасному фінансовому просторі вони відіграють критично роль, оскільки спрощують процес розрахунків для приватних осіб, бізнесу, банківських установ та держави.

1.3. Методичні підходи до оцінювання ролі цифрових платіжних інструментів у сучасній фінансовій системі

Для оцінювання ролі цифрових платіжних інструментів у фінансовій системі необхідно аналізувати не лише кількість транзакцій, а й якість послуг, рівень захищеності, доступність та вплив на фінансову систему.

Статистичний аналіз ґрунтується на числових даних: кількість безготівкових операцій, сума платежів, кількість карток і POS-терміналів, обсяги переказів через мобільний та інтернет-банкінг. Зростання цих показників свідчить про посилення ролі цифрових платежів. Структурний аналіз визначає, які інструменти користуються найбільшим попитом: оплати картками, P2P-перекази, мобільні платежі, електронні гаманці, QR-коди. Це дозволяє виявити

сфери для вдосконалення. Оцінка доступності та зручності враховує легкість користування, швидкість операцій, комісії, наявність підтримки. Для бізнесу важливі вартість підключення, надійність терміналів, швидкість зарахування коштів.

Аналіз безпеки охоплює частоту шахрайства, рівень автентифікації, захист даних, реагування банків на підозрілі дії. Безпека безпосередньо впливає на розвиток безготівкових розрахунків. Динамічний аналіз вивчає зміни ключових індикаторів за кілька років: темпи зростання кількості та суми транзакцій, вплив зовнішніх факторів (економічна нестабільність, воєнний стан, розвиток електронної торгівлі). Інфраструктурний підхід досліджує матеріально-технічну базу: кількість терміналів, частку безконтактних, рівень проникнення мобільного банкінгу, доступність онлайн-еквайрингу. Розвинена інфраструктура робить цифрові платежі доступними.

Оцінка фінансової інклюзії визначає, наскільки цифрові сервіси доступні для різних верств населення, зокрема мешканців віддалених громад, ВПО, малого бізнесу. Важливі не лише наявність сервісів, а й рівень довіри та цифрових навичок. Порівняльний аналіз зіставляє показники України з іншими країнами або окремі інструменти між собою, виявляючи слабкі місця національної платіжної системи. Аналіз ризиків враховує загрози: шахрайство, фішинг, витік даних, технічні збої, кібератаки. Зростання кількості шахрайських випадків сигналізує про потребу посилення регулювання та фінансової грамотності.

Для впорядкування методичних підходів наведено в таблиці 1.1.

Методологія оцінювання має спиратися на надійну інформаційну базу: офіційні дані НБУ, законодавство, звітність банків, аналітичні матеріали платіжних систем, наукові праці. Кожна цифра та ілюстрація повинна мати посилання на джерело.

Таблиця 1.1

Методичні підходи до оцінювання ролі цифрових платіжних інструментів
у фінансовій системі

Методичний підхід	Основні показники оцінювання	Що дозволяє визначити
Статистичний аналіз	Кількість безготівкових операцій, сума платежів, кількість платіжних карток, кількість POS-терміналів	Загальний масштаб використання цифрових платіжних інструментів
Динамічний аналіз	Темпи зростання кількості та суми операцій за кілька років	Напрямок і швидкість розвитку цифрових платежів
Структурний аналіз	Частка карткових оплат, Р2Р-переказів, онлайн-платежів, мобільних платежів	Які види цифрових інструментів використовуються найактивніше
Інфраструктурний підхід	Кількість терміналів, рівень безконтактної оплати, доступність онлайн-еквайрингу	Рівень технічної готовності фінансової системи до цифрових платежів
Оцінка доступності та зручності	Простота користування, комісії, швидкість проведення платежів, доступність підтримки	Наскільки цифрові платежі зручні для населення та бізнесу
Аналіз безпеки	Кількість шахрайських операцій, рівень автентифікації, захист персональних даних	Рівень захищеності користувачів і платіжної інфраструктури
Оцінка фінансової інклюзії	Доступність цифрових сервісів для різних груп населення та регіонів	Наскільки цифрові платежі розширюють доступ до фінансових послуг
Порівняльний аналіз	Зіставлення показників України з іншими країнами або між окремими інструментами	Сильні та слабкі сторони розвитку цифрових платежів

Джерело: складено автором на основі узагальнення наукових підходів до оцінювання цифрових платіжних інструментів.

Таким чином, комплексний підхід (кількісний, якісний, структурний, динамічний, ризик-орієнтований) дозволяє не лише констатувати поточний стан, а й визначити реальний вплив цифрових платежів на фінансову систему, банківський сектор, бізнес та населення. Подальший аналіз доцільно проводити з використанням показників динаміки безготівкових операцій, структури платежів, розвитку інфраструктури та рівня безпеки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ПЛАТІЖНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У СУЧАСНІЙ ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ

2.1. Сучасний стан і тенденції розвитку цифрових платіжних інструментів в Україні

Стан, якого досягли цифрові засоби проведення платежів в Україні, можна охарактеризувати як доволі жвавий та такий, що постійно змінюється. Громадяни нашої країни вже призвичаїлися до використання банківських карток, мобільних банківських застосунків, систем інтернет-банкінгу, безконтактних методів оплати, перерахувань коштів з однієї картки на іншу, а також оплати товарів через мережу Інтернет. Національний банк України відкрито декларує свою підтримку переходу економіки до безготівкового обігу, адже такий спосіб розрахунків є швидким, зручним і надійним для придбання товарів та послуг, а також сприяє підвищенню прозорості фінансових потоків та загальному економічному зростанню.

Особливої уваги заслуговує той факт, що прогрес у сфері цифрових платежів не зупинився навіть під час повномасштабної військової агресії. У 2022 році, незважаючи на бойові дії, ракетні удари та перебої з електроенергією, українці надалі активно користувалися картками для розрахунків. Згідно зі статистикою НБУ, за період травень–грудень 2022 року обсяг транзакцій із використанням карток сягнув 5 599,2 млн операцій на загальну суму 5 058,2 млрд грн; при цьому безготівковими були 5 194,4 млн з них, що становило 3 443,9 млрд грн. Ця інформація демонструє, що навіть в умовах надзвичайних обставин цифрові платіжні інструменти залишалися необхідними як для населення, так і для бізнесу.

У 2023 році ситуація почала поступово стабілізуватися. Платіжна інфраструктура відновлювала свою роботу після першого року

повномасштабного вторгнення, а люди продовжували надавати перевагу безготівковим формам розрахунків [4, с. 104]. За весь 2023 рік в межах країни та за її межами було здійснено 7 397,2 млн безготівкових транзакцій на суму 3 980,0 млрд грн, а частка таких операцій у загальній кількості сягнула 93,5%. Це означає, що переважна більшість операцій, здійснених за допомогою карток в Україні, вже фактично відбувалася у форматі «без готівки».

Розвиток цифрових платіжних інструментів продовжився й у 2024 році. За даними, оприлюдненими НБУ, загальна кількість транзакцій із застосуванням платіжних карток за 2024 рік склала 8 654,4 млн, а їхня сукупна вартість – 6 577,4 млрд грн. Із них безготівковими були 8 184,8 млн операцій на суму 4 243,5 млрд грн. Частка безготівкових операцій за кількістю зросла до 94,6%, що свідчить про майже повний перехід карткових розрахунків від використання фізичних грошей.

Особливу увагу слід приділити результатам 2025 року, які засвідчили подальше зміцнення позицій цифрових платіжних інструментів. За даними Національного банку України, загальна кількість операцій із використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, за 2025 рік становила 9 512,3 млн, а їхня сума – 7 157,2 млрд грн, що на 10% за кількістю та 9% за сумою більше порівняно з 2024 роком. При цьому в Україні та за кордоном здійснено 9 083,5 млн безготівкових операцій на суму 4 684,3 млрд грн, що більше на 11% за кількістю та 10,4% за сумою, ніж у 2024 році. Частка безготівкових операцій за сумою зросла до 65,4%, за кількістю – до 95,5% (у 2024 році – 64,5% та 94,6% відповідно).

Динаміку основних показників використання цифрових платіжних інструментів в Україні узагальнено в таблиці 2.1.

Аналіз наведених табличних даних дозволяє констатувати стійке піднесення використання електронних платіжних засобів в Україні. Кількість безготівкових операцій зросла з 5 194,4 млн у 2022 році до 9 083,5 млн у 2025 році, тобто більш ніж у 1,7 раза. Відповідно, і вартість таких транзакцій збільшилася з 3 443,9 млрд грн до 4 684,3 млрд грн. Частка безготівкових

операцій за кількістю зростає з 92,8% у 2022 році до 95,5% у 2025 році. Це свідчить про те, що електронні платежі не просто зберігають свою привабливість, а послідовно перетворюються на провідний метод здійснення розрахунків для значної частини населення.

Таблиця 2.1

Основні показники використання цифрових платіжних інструментів в Україні у 2022–2025 роках

Рік	Загальна кількість операцій з платіжними картками, млн шт.	Загальна сума операцій з платіжними картками, млрд грн	Кількість безготівкових операцій, млн шт.	Сума безготівкових операцій, млрд грн	Частка безготівкових операцій за кількістю, %	Частка безготівкових операцій за сумою, %	Кількість платіжних терміналів, тис. од.
2022	5 599,2	5 058,2	5 194,4	3 443,9	92,8	65,0	359,2
2023	н/д	н/д	7 397,2	3 980,0	93,5	65,0	449,5
2024	8 654,4	6 577,4	8 184,8	4 243,5	94,6	64,5	496,6
2025	9 512,3	7 157,2	9 083,5	4 684,3	95,5	65,4	535,9

Джерело: складено автором за даними Національного банку України

Особливої уваги заслуговує динаміка розвитку системи платіжної інфраструктури. Якщо у 2022 році кількість платіжних пристроїв у торгівлі та сфері послуг становила 359,2 тис. одиниць, то у 2023 році цей показник зріс до 449,5 тис., у 2024 році – до 496,6 тис. У 2025 році кількість активних POS-терміналів у торговельній та сервісній мережах зростає до 558,6 тис. (збільшення на 12,5% порівняно з 2024 роком), а кількість пунктів продажу, які приймають платіжні картки, – до 592,5 тис. (зростання на 14,3%). Понад 97% терміналів підтримують безконтактну оплату, а 95% усіх оплат картками у фізичних торгових точках є безконтактними. Це є чітким індикатором активної адаптації бізнесу до попиту споживачів, що веде до розширення можливостей для здійснення безготівкових розрахунків.

Ключові вектори еволюції електронних платіжних інструментів в українському контексті включають посилення домінування безготівкових транзакцій, широке прийняття безконтактних методів оплати, стрімкий розвиток мобільного банкінгу та зростання онлайн-операцій [37, с. 120]. За

даними Mastercard, безконтактні платежі у 2025 році становили понад 75% транзакцій у їхній мережі. Динаміку зростання частки безготівкових операцій за кількістю відображено на рис. 2.1.

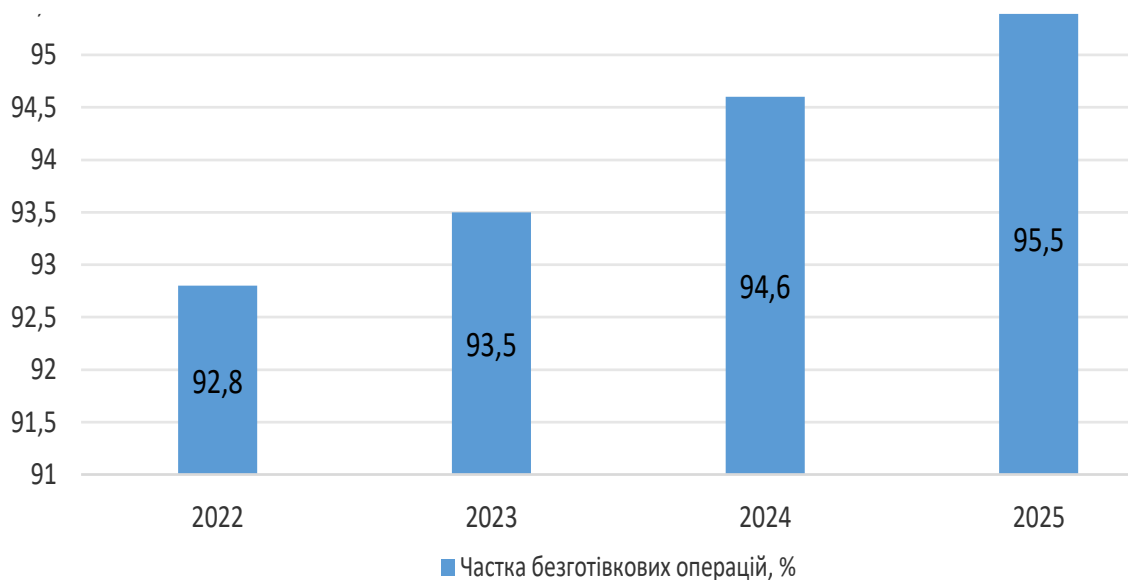

Рис. 2.1. Динаміка частки безготівкових операцій за кількістю, %

Слід підкреслити, що ріст безготівкових розрахунків в Україні набув не лише кількісних, а й якісних змін. Якщо раніше електронні платежі часто сприймалися винятково як зручніший замінник готівки, то протягом 2022–2025 років вони фактично стали наріжним каменем щоденних фінансових звичок громадян. Українці надають перевагу платіжним картам, застосункам для мобільного банкінгу та безконтактним способам оплати за продукти, медикаменти, комунальні рахунки, проїзд, онлайн-покупки, пожертви та перекази між приватними особами. Це свідчить про формування сталої культури безготівкових взаємодій, де вирішальними факторами стають оперативність, доступність та простота здійснення операції, витісняючи звичну залежність від фізичних грошей.

Важливим каталізатором розвитку електронних платіжних засобів стала активно проведена цифровізація банківської сфери. За останні роки українські банки значно розширили функціонал дистанційного обслуговування: мобільні

програми еволюціонували з простого інструменту перевірки залишку чи відправлення коштів до повноцінних фінансових хабів. Через них клієнти можуть оформлювати віртуальні картки, розраховуватися за послуги, переказувати кошти, поповнювати мобільний зв'язок, купувати іноземну валюту, відкривати депозити, користуватися кредитними продуктами та здійснювати аналіз власних витрат. Як наслідок, цифрові платежі інтегрувалися у ширший екосистем онлайн-фінансів, що суттєво знизило необхідність особистих візитів до банківських установ.

На поширення електронних розрахунків суттєво вплинув також розвиток електронної комерції. Інтернет-магазини, великі торговельні платформи, служби доставки, сервіси бронювання, цифрові освітні курси та передплати створюють постійний попит на миттєві та надійні механізми оплати. У таких умовах споживач очікує здійснення транзакції без затримок, складних бюрократичних кроків та з мінімальним ризиком помилки. Саме тому банківські картки, сервіси Apple Pay, Google Pay, інтернет-банкінг, QR-коди для сплати та платіжні посилання логічно стають усталеними інструментами у взаємодії між продавцем і покупцем. Для бізнесу це також має позитивний ефект, оскільки електронні платежі прискорюють надходження виручки, спрощують бухгалтерський облік та підвищують прозорість руху коштів.

Водночас, прогрес цифрових платіжних інструментів в Україні відбувається під тиском підвищених загроз. Воєнний стан, ризики кібератак, перебої з електропостачанням, нестабільність зв'язку у певних регіонах та зростання кількості шахрайських схем накладають додаткове навантаження на платіжну інфраструктуру. З огляду на це, ключовим критерієм стану сучасних цифрових платежів є не лише обсяг проведених операцій, а й здатність системи гарантувати безперебійність роботи, захист особистої інформації та оперативне реагування на підозрілі транзакції. У цьому контексті особливої ваги набувають двофакторна верифікація, підтвердження платежів біометричними даними, автоматичний контроль ризикових дій та інформаційна підтримка клієнтів з боку банків.

Ще однією помітною тенденцією є поступове інтегрування електронних платіжних інструментів у державні та соціальні сервіси. Громадяни все частіше використовують безготівкові канали для погашення податків, штрафів, адміністративних зборів, комунальних нарахувань, оплати державних послуг та інших обов'язкових платежів. Це посилює роль цифрових платежів не лише у торгівельній сфері, але й у взаємодії населення із державними структурами. Даний напрямок сприяє збільшенню прозорості розрахунків, економії часу, що витрачається на оплату послуг, та зменшенню частки неофіційних грошових операцій. Таким чином, електронні платіжні інструменти поступово трансформуються у важливий компонент не лише банківської системи, а й загальної фінансової архітектури держави.

2.2. Оцінка динаміки, структури та масштабів використання цифрових платіжних інструментів у фінансовій системі

Розглядаючи тенденції у застосуванні електронних засобів розрахунку в Україні, варто звернути увагу на те, що безготівкові транзакції вже стали звичною складовою фінансової життєдіяльності громадян.

Люди все частіше віддають перевагу оплаті за придбання товарів та послуг за допомогою карток, мобільних пристроїв, через інтернет-банкінг чи відповідні програми. Це підкреслює, що цифрові методи оплати перетворилися з додаткової зручності на головний спосіб проведення фінансових операцій.

Застосування статистичного методу дозволяє отримати кількісну оцінку масштабів використання цифрових платіжних інструментів. Згідно з даними Національного банку України, у 2022 році, незважаючи на повномасштабні бойові дії, перебої з електропостачанням та руйнування частини інфраструктури, українці не припинили активно користуватися платіжними картками.

Загальна кількість безготівкових транзакцій за період травень–грудень 2022 року досягла 5 194,4 млн, а їхня сума – 3 443,9 млрд грн. Важливо

зазначити, що звітність за весь 2022 рік охоплює саме ці місяці, оскільки у лютому–квітні подача звітів банками була тимчасово призупинена через воєнний стан.

У 2023 році, коли ситуація почала стабілізуватися, діапазон використання цифрових платіжних засобів суттєво розширився: було виконано 7 397,2 млн безготівкових операцій на суму 3 980,0 млрд грн. Частка безготівкових транзакцій за кількістю досягла 93,5%, а за грошовим вираженням – 65% від загальної кількості операцій з використанням платіжних карток [32, с. 119-120]. Це свідчить про високий рівень довіри населення до безготівкових розрахунків навіть у складних умовах.

Протягом 2024 року позитивна динаміка збереглася: кількість транзакцій із платіжними картками склала 8 654,4 млн, сума – 6 577,4 млрд грн; з них безготівковими були 8 184,8 млн операцій на суму 4 243,5 млрд грн. Частка безготівкових операцій за кількістю підвищилася до 94,6%, а за сумою становила 64,5%.

Дані за 2025 рік підтверджують стійку тенденцію до зростання: загальна кількість операцій з картками – 9 512,3 млн, сума – 7 157,2 млрд грн. Частка безготівкових за кількістю зросла до 95,5%, за сумою – до 65,4%. Кількість безготівкових операцій у 2025 році становила 9 083,5 млн на суму 4 684,3 млрд грн, що на 11% та 10,4% більше порівняно з 2024 роком. Таким чином, статистичний метод засвідчує неухильне зростання всіх ключових показників.

Динамічний метод дає змогу проаналізувати темпи змін та виявити періоди прискореного розвитку. За період 2022–2025 років кількість безготівкових операцій зросла майже вдвічі – з 5 194,4 млн до 9 083,5 млн.

Найвищі темпи приросту спостерігалися у 2023 році (+42% порівняно з 2022 роком). Це пояснюється адаптацією населення до воєнних реалій, активним розширенням платіжної інфраструктури з боку банків та торговельних мереж, а також поступовим відновленням споживчого попиту.

У 2024–2025 роках темпи зростання стабілізувалися на рівні 10–11% щорічно. Це свідчить про поступове насичення ринку та формування стійкої

моделі безготівкових розрахунків.

Частка безготівкових операцій за кількістю зросла з 92,8% у 2022 році до 95,5% у 2025 році, тобто збільшилася на 2,7 в.п. На перший погляд, це незначне зростання, однак на такому високому рівні проникнення воно є дуже суттєвим.

Такі коливання пояснюються зміною структури витрат. У 2022–2023 роках високою залишалася частка готівкових зняттів (які мають великий середній чек), тоді як у 2025 році зросла частка безготівкових розрахунків у торговельній мережі, що й забезпечило збільшення частки за сумою.

Динамічний аналіз також дозволяє врахувати вплив зовнішніх факторів: економічна нестабільність, воєнний стан, оновлення банківських нормативів, розвиток електронної торгівлі, поширення смартфонів та доступу до інтернету – все це суттєво впливає на прогрес цифрових платежів.

Динаміку зміни частки безготівкових операцій за сумою відображено на рис. 2.2.

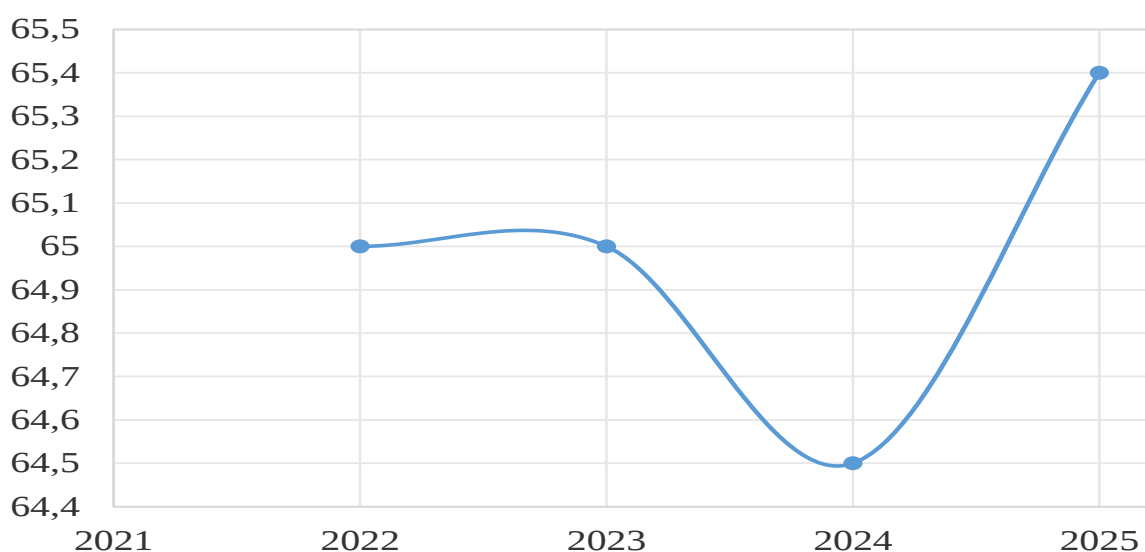

Рис. 2.2. Динаміка частки безготівкових операцій за сумою, %

Джерело: складено автором за даними НБУ

Структурний метод дає змогу визначити, які саме види цифрових платіжних інструментів та операцій є найбільш затребуваними.

Динаміку розподілу безготівкових операцій за їхніми видами у 2022–2025 роках наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Структура безготівкових операцій з платіжними картками в Україні за видами у 2022–2025 роках (частка від загальної суми, %)

Вид операції	2022	2023	2024	2025
Розрахунки в торговельній та сервісній мережі	23,1	40,4	46,8	49,9
Перекази "з картки на картку"	58,3	37,1	31,1	27,4
Оплата товарів і послуг в Інтернеті	15,6	16,0	14,7	16,1
Інші операції	3,0	6,5	7,4	6,6

Джерело: складено автором за даними Національного банку України.

Наведені дані демонструють кардинальні зміни у моделях використання електронних засобів для розрахунків.

У 2022 році різко домінували перекази коштів з картки на картку (P2P), охоплюючи 58,3% від загальної суми безготівкових операцій. Такий стан речей логічно впливає з обставин воєнного часу, коли громадяни масово переказували гроші родичам, знайомим, на потреби волонтерів, благодійних фондів чи безпосередньо для підтримки Збройних Сил України.

Однак у наступні роки частка цих транзакцій поступово знижувалася: до 37,1% у 2023 році, 31,1% у 2024-му та до 27,4% у 2025 році. Це не означає зменшення абсолютних обсягів P2P-переказів (вони продовжували зростати в грошовому вираженні), але вказує на поступове врівноваження загальної платіжної структури за рахунок стрімкого зростання інших видів операцій.

Водночас частка витрат у стаціонарній торгівлі (розрахунки в торговельній та сервісній мережі) продемонструвала вражаюче стійке зростання: від 23,1% у 2022 році до 40,4% у 2023-му, 46,8% у 2024-му та 49,9% у 2025 році.

Це надзвичайно значущий індикатор. Він відображає відновлення споживчої активності, поступове повернення до звичного ритму життя та більш інтенсивне застосування карток, мобільних девайсів, безконтактних технологій для щоденних придбань у магазинах, аптеках, закладах харчування, громадському транспорті, на заправках та у сфері побутових послуг.

Іншими словами, цифрові платіжні засоби все частіше використовуються не лише для переміщення коштів між особами, а й як повноцінний засіб обслуговування щоденного споживчого попиту.

Операції з оплати товарів і послуг через Інтернет протягом усього періоду демонстрували відносну стабільність: їхня частка коливалася від 14,7% до 16,1%. Ця рівномірність засвідчує, що онлайн-платежі міцно закріпилися як окремий важливий сегмент застосування цифрових фінансових інструментів.

Населення продовжує активно використовувати їх для придбання товарів в інтернет-магазинах, замовлення доставки їжі, оплати комунальних послуг, мобільного зв'язку, цифрових передплат, онлайн-навчання та багатьох інших сервісів.

Частка «інших операцій» (до яких належать, зокрема, отримання готівки в касах банків, оплата послуг через банкомати тощо) залишається незначною.

Інфраструктурний підхід дозволяє оцінити матеріально-технічну та цифрову базу, що забезпечує функціонування електронних платежів. Основні показники розвитку платіжної інфраструктури в Україні у 2022–2025 роках наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Показники розвитку платіжної інфраструктури в Україні у 2022–2025 роках

Показник	2022	2023	2024	2025
Кількість активних POS-терміналів, тис. од.	359,2	449,5	496,6	558,6
Кількість пунктів продажу, що приймають картки, тис. од.	355,9	428,3	473,9	592,5
Частка безконтактних терміналів, %	96,9	97,0	97,5	97,0
Кількість емітованих платіжних карток, млн шт.	89,1	110,3	132,0	151,7
Кількість активних карток, млн шт.	46,3	52,1	58,8	60,0

Джерело: складено автором за даними НБУ

Аналіз наведених статистичних даних засвідчує поступальний характер розвитку платіжної інфраструктури в Україні. У 2025 році кількість активних POS-терміналів досягла 558,6 тис. одиниць, що на 12,5% більше порівняно з показником 2024 року. Кількість пунктів продажу, які забезпечують приймання

платіжних карток, зросла до 592,5 тис., тобто на 14,3%. Частка безконтактних терміналів стабільно перевищує 97%, що є надзвичайно високим показником навіть у загальноєвропейському контексті. Це означає, що переважна більшість торговельних точок, обладнаних POS-терміналами, надає клієнтам можливість здійснювати безконтактні розрахунки – з використанням платіжної картки, смартфона (через сервіси Apple Pay, Google Pay) або смарт-годинника.

Кількість емітованих платіжних карток за 2025 рік збільшилася до 151,7 млн шт., що на 15% більше порівняно з 2024 роком. При цьому кількість активних карток (тобто тих, за якими фактично проводилися видаткові операції) у 2025 році становила близько 60 млн шт. Розрив між загальною кількістю емітованих та активних карток пояснюється тим, що значна частина громадян володіє декількома картками (різних банків, зарплатними, кредитними, віртуальними), однак використовує лише окремі з них. Попри це, зростання кількості активних карток свідчить про розширення кола реальних користувачів безготівкових розрахунків.

Оцінка доступності та зручності є важливим якісним критерієм функціонування цифрових платіжних інструментів. Для пересічних громадян значущими факторами виступають інтуїтивність інтерфейсу мобільних застосунків, швидкість проведення операцій, наявність чітких інструкцій та можливість оперативного отримання підтримки з боку банківської установи. Для суб'єктів господарювання, особливо для представників малого та середнього бізнесу, ключовими є вартість підключення платіжних сервісів (еквайрингу), рівень комісійних відрахувань, надійність термінального обладнання та швидкість зарахування коштів на розрахунковий рахунок.

За даними Національного банку України, протягом 2024–2025 років спостерігалось зниження середніх комісій за еквайринг для малого бізнесу, що стимулювало підключення нових торгових точок. Також зросла швидкість зарахування коштів – переважна більшість транзакцій проводиться в режимі реального часу. Важливим показником зручності є динаміка середнього чека. У першому півріччі 2025 року середня сума однієї операції в торговельній мережі

становила 342 грн (321 грн у 2024 році), а середня сума онлайн-платежу – 589 грн (543 грн у 2024 році). Зростання середнього чека свідчить про те, що громадяни дедалі більше довіряють цифровим платежам і готові використовувати їх для здійснення більш вартісних покупок.

Аналіз безпеки електронних платежів є критичним аспектом, оскільки він безпосередньо впливає на рівень довіри користувачів. Хоча Національний банк України не публікує детальної статистики щодо кількості шахрайських операцій з платіжними картками (ця інформація часто має обмежений доступ), опосередкованим індикатором рівня безпеки виступає саме зростання частки безготівкових розрахунків. Якби рівень шахрайства був надто високим, користувачі почали б повертатися до використання готівки. Оскільки цього не відбувається, можна зробити висновок про задовільний стан захищеності платіжного середовища.

Банки та платіжні системи активно впроваджують сучасні методи захисту: обов'язкову двофакторну автентифікацію для онлайн-платежів, підтвердження операцій через мобільні застосунки, біометричну верифікацію (відбиток пальця, Face ID), системи автоматичного моніторингу підозрілих транзакцій (аномальні суми, незвична геолокація тощо). Крім того, підвищується рівень фінансової грамотності населення: банки регулярно надсилають клієнтам інформаційні повідомлення щодо правил безпеки, закликають не розголошувати паролі, PIN-коди, CVV-коди та одноразові паролі, що надходять за допомогою SMS. Як наслідок, незважаючи на зростання кількості спроб шахрайства (що об'єктивно відбувається зі збільшенням обсягів безготівкових операцій), частка успішних шахрайських транзакцій має тенденцію до зниження.

Оцінка фінансової інклюзії дозволяє з'ясувати, наскільки цифрові платіжні інструменти розширюють доступ різних верств населення до фінансових послуг. В Україні спостерігається позитивна динаміка у цій сфері: завдяки розвитку мобільного банкінгу та дистанційних каналів обслуговування мешканці навіть віддалених сільських громад отримали можливість відкривати

рахунки, отримувати платіжні картки та здійснювати платежі без необхідності відвідувати фізичне відділення банку. Це особливо важливо для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які втратили доступ до своїх звичних банківських відділень внаслідок бойових дій. Широке поширення платіжних терміналів навіть у невеликих магазинах та аптеках робить безготівкові розрахунки доступними для всіх категорій населення. Водночас викликом залишається рівень цифрової грамотності людей старшого віку. Частина пенсіонерів досі не має достатніх навичок користування мобільними застосунками, побоюється припуститися помилки або стати жертвою шахрайських дій. Тому важливим напрямком є реалізація просвітницьких програм за участю банків, поштових відділень та соціальних служб.

Порівняльний аналіз дає змогу зіставити рівень розвитку цифрових платежів в Україні з аналогічними показниками в інших країнах. За часткою безготівкових операцій за кількістю (95,5%) Україна наближається до країн-лідерів – Швеції, Данії, Норвегії, де цей показник перевищує 90%. Україна випереджає такі країни, як Польща (близько 75–80%), Угорщина, Словаччина та більшість країн Центральної та Східної Європи. Це свідчить про високий рівень адаптації населення до безготівкових розрахунків.

Проте за кількістю POS-терміналів на душу населення Україна (близько 13 терміналів на 1 тис. дорослих) поки що поступається Польщі (понад 30 терміналів), Чехії (понад 25) чи країнам Балтії. Це вказує на наявний резерв для подальшого розвитку: розширення мережі терміналів у невеликих містах, сільській місцевості, на ринках, у сфері послуг дозволить ще більше підвищити доступність безготівкових розрахунків. Також важливим є порівняння вартості еквайрингу: в Україні вона поступово знижується, однак залишається дещо вищою, ніж у країнах Європейського Союзу, що стримує підключення дрібних підприємців.

Аналіз ризиків є невід'ємною складовою комплексного оцінювання функціонування цифрових платіжних інструментів. Попри всі переваги, вони несуть у собі певні загрози. Головна з них – технічна залежність.

Функціонування платіжних систем потребує безперебійного електропостачання, стабільної роботи мережі Інтернет, справності банківських серверів, платіжних мереж та термінального обладнання. В умовах воєнного стану, коли російські атаки спрямовані на енергетичну інфраструктуру, ризик знеструмлення окремих регіонів є надзвичайно високим. Національний банк України та комерційні банки розробили плани резервування, використовують генератори, супутникові системи зв'язку Starlink та інші альтернативні канали комунікації, однак абсолютної гарантії безперебійності роботи не існує.

Іншою загрозою є кібератаки безпосередньо на банківські системи. Потенційний злам може призвести до витоку конфіденційних даних, блокування операцій або несанкціонованих списань коштів. Тому питання кібербезпеки є пріоритетним для всіх учасників платіжного ринку. Шахрайство залишається постійним ризиком, і хоча банки вдосконалюють системи захисту, значна частина успішних атак відбувається через соціальну інженерію – тобто шляхом маніпулювання свідомістю людей. Підвищення рівня фінансової грамотності населення є найефективнішим засобом боротьби з цим видом ризику.

Узагальнення результатів застосування комплексної методології. Статистичні дані Національного банку України свідчать про те, що головною рисою розглянутого періоду 2022–2025 років є не просто зростання кількості безготівкових платежів, а поступове вкорінення безготівкової моделі фінансових звичок у повсякденне життя українців. Якщо у 2022 році безготівкові транзакції використовувалися активніше як вимушена альтернатива готівці (через логістичні проблеми, блокування банкоматів, небезпеку перевезення грошей), то у 2023–2025 роках вони стали свідомим та зручним вибором переважної більшості населення.

Громадяни не повернулися до використання готівки після часткової стабілізації ситуації – навпаки, вони продовжили застосовувати платіжні картки, мобільні додатки, безконтактні методи та онлайн-розрахунки, оскільки оцінили їхню зручність, швидкість та прозорість. Важливою ознакою еволюції є

збереження високої частки безготівкових операцій – у 2025 році 95,5% за кількістю та 65,4% за сумою. Розбіжність між часткою за кількістю та часткою за сумою (яка залишається на рівні 65–66%) пояснюється тим, що готівкові операції (зняття коштів у банкоматах) традиційно мають значно більший середній чек, ніж безготівкові платежі, які охоплюють значну кількість дрібних трансакцій – купівлю кави, хліба, проїзду тощо.

Звіти Національного банку України свідчать, що у 2025 році найбільша частка операцій як за кількістю (73,9%), так і за сумою (49,9%) припадала на розрахунки у торговельних та сервісних мережах. Це підтверджує зміщення акценту від суто переказів між фізичними особами (P2P) до регулярних споживчих оплат, що є ознакою формування зрілого та стійкого безготівкового суспільства.

Підсумовуючи, застосування комплексу методів – статистичного, динамічного, структурного, інфраструктурного, оцінки доступності та зручності, аналізу безпеки, оцінки фінансової інклюзії, порівняльного аналізу та аналізу ризиків – дозволило всебічно та багатоаспектно охарактеризувати розвиток цифрових платіжних інструментів в Україні за період 2022–2025 років. За цей час відбулося суттєве нарощування обсягу та кількості безготівкових трансакцій, підвищення ролі розрахунків у фізичній та онлайн-торгівлі, збереження значущості інтернет-платежів, а надмірна концентрація коштів у P2P-переказах поступово мінімізувалася. Розвинулася платіжна інфраструктура, підвищився рівень захищеності, розширилася фінансова інклюзія.

Це дає підстави стверджувати, що цифрові платіжні інструменти еволюціонували з тимчасової заміни готівки, спричиненої форс-мажорними обставинами, у стабільний, надійний та зручний базис сучасного фінансового обігу в Україні.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ПЛАТІЖНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ

3.1. Проблеми та шляхи підвищення ефективності застосування цифрових платіжних інструментів у фінансовій системі України

Попри стрімкий рух у сфері електронних методів оплати в Україні, їхнє використання все ще обтяжене низкою труднощів системного та організаційного характеру. Найбільш очевидним викликом постає загроза шахрайства та кібернападів, яка з часом лише посилюється. Зі збільшенням кількості людей, що послуговуються банківськими картками, мобільними банкінговими додатками, мережевими платежами та електронними гаманцями, зростає і поле для діяльності зловмисників. Часто випадок обману зумовлений не лише технічними вразливостями платіжних систем, а й безпосереднім введенням в оману самих споживачів через методи соціальної інженерії. Наприклад, людині можуть зателефонувати, вдаючи працівника банку, і вимагати розкриття коду з SMS, паролів, PIN-кодів або натискання на сумнівне посилання у фішинговому повідомленні. Як наслідок, клієнт ризикує втратити контроль над своїми коштами, а процес їх повернення часто є тривалим і складним. Через це аспект безпеки є ключовим для подальшого прогресу електронних розрахунків.

Іншим ускладненням є брак належного рівня фінансової та цифрової обізнаності серед частини населення, особливо серед людей старшого віку та тих, хто мешкає у віддалених регіонах. Молодь, як правило, швидше опановує мобільний банкінг, інтернет-платежі та безконтактні методи розрахунків завдяки більшій адаптованості до технологій. Проте для старшого покоління чи тих, хто рідко залучений до цифрових послуг, подібні інструменти можуть видатися занадто заплутаними та незручними. Вони можуть не розуміти, як

коректно підтвердити транзакцію, як звіряти дані отримувача, як відрізнити легітимний фінансовий портал від підробки, чому заборонено передавати підтверджувальні коди третім особам [45]. Це призводить до того, що частина громадян або ж уникає електронних оплат, або користується ними необережно, що, своєю чергою, знижує загальну дієвість цифрових платіжних систем у фінансовому ландшафті та підвищує ризики для них самих.

Моментом також є нерівномірний доступ до необхідної цифрової інфраструктури, що створює цифрову нерівність між різними територіями. У великих мегаполісах споживачі мають ширші можливості для розрахунків карткою, телефоном чи через мережу Інтернет. Там краще розвинена мережа торговельних терміналів, інтернет-з'єднання є надійнішим, існує більше банківських пропозицій, а бізнес більш охоче приймає безготівкові платежі через високий клієнтський попит. Водночас у малих містах, селах або на територіях, що зазнали руйнувань через бойові дії, доступ до електронних платежів може бути суттєво обмеженим. Можуть виникати проблеми з якістю мобільного зв'язку, стабільністю електропостачання, функціонуванням терміналів чи банківських програм через зношеність обладнання. У таких умовах люди змушені частіше покладатися на готівку, хоча електронні методи були б для них вигіднішими та безпечнішими.

Окремої уваги заслуговує питання технічної залежності електронних засобів платежу, яке в умовах воєнного стану набуває особливої гостроти. Їхня працездатність напряду пов'язана з наявністю інтернету, електроенергії, функціонуванням банківських серверів, платіжних мереж, мобільних додатків та термінального обладнання. Якщо будь-яка ланка цієї складної системи виходить з ладу, клієнт втрачає змогу провести операцію в бажаний момент. Наприклад, у разі зникнення світла чи поганого зв'язку магазин може тимчасово відмовити у прийомі карткового платежу, навіть якщо в покупця є кошти на рахунку. Так само користувач не зможе скористатися мобільним банкінгом, коли сервіс дає збої через кібератаку або перевантаження. Це демонструє, що електронні платіжні інструменти мають бути не лише зручними, а й

максимально стійкими до зовнішніх впливів.

Витрати та комісії за підключення платіжних сервісів залишаються проблемою для комерційних структур, особливо для мікробізнесу та індивідуальних підприємців. Для великих корпорацій прийняття безготівкових розрахунків є рутинною справою, оскільки вони мають ресурси для обслуговування термінальної мережі. Проте для малого бізнесу додаткові фінансові тягарі можуть виявитися суттєвими. Підприємцю потрібно інвестувати у придбання термінала, підключення до системи збору платежів (еквайрингу), сплачувати комісійні відрахування банку чи платіжній системі за кожну транзакцію. Якщо ці витрати сприймаються як надто обтяжливі, частина дрібних торговців може не поспішати впроваджувати електронні розрахунки, обмежуючись готівкою. Це уповільнює темпи переходу на безготівкову економіку, зокрема у мікроторгівлі, сфері послуг та невеликих населених пунктах, де маржинальність бізнесу є низькою.

Для покращення дієвості застосування цифрових платіжних механізмів в Україні першочергово необхідно посилювати захист клієнтів на всіх рівнях. Фінансові установи та платіжні провайдери зобов'язані невідкладно вдосконалювати системи безпеки: впроваджувати двохетапну верифікацію, біометричне підтвердження, автоматичне виявлення підозрілої активності на основі алгоритмів машинного навчання, швидке блокування скомпрометованих транзакцій та забезпечувати оперативну підтримку клієнтів. При цьому важливо не ускладнювати надмірно процес користування сервісами. Захист має бути міцним, але зрозумілим для пересічної людини [42, с. 58]. Якщо система безпеки надто заплутана, клієнти можуть помилятися або надавати перевагу традиційним методам оплати, які вони вважають простішими.

Також дієвим шляхом є підвищення фінансової просвіти населення через системну інформаційно-роз'яснювальну роботу. Держава, банки, освітні заклади та громадські організації мають організовувати прості просвітницькі акції щодо безпечного використання електронних платежів. Людей необхідно навчати базовим правилам: ніколи не розголошувати свій PIN-код, CVV-код, паролі та

коди з SMS; ігнорувати підозрілі гіперпосилання в листах і повідомленнях; перевіряти достовірність веб-адреси перед введенням платіжних даних; уникати інсталяції програм із неперевіраних джерел; ретельно звіряти дані отримувача коштів перед підтвердженням переказу. Ці знання мають бути подані максимально просто та адаптовані до різних верств суспільства, включно з людьми старшого віку та особами з низьким рівнем цифрової грамотності.

Третій напрямок полягає у подальшому розвитку платіжної мережі та її територіальному розширенні. Необхідно нарощувати кількість торговельних терміналів, особливо в сільській місцевості, розвивати мережевий збір платежів (онлайн-еквайринг) для інтернет-магазинів, стимулювати використання платежів за допомогою QR-кодів, миттєвих переказів та інших доступних опцій оплати. Особливу увагу слід приділити малому бізнесу та місцевостям, де електронні розрахунки ще не набули широкого поширення через брак обладнання або знань. Для підприємців можна спростити умови підключення платіжних рішень (наприклад, надавати термінали в оренду без першого внеску), зменшити технічні перешкоди, запропонувати вигідні тарифи (знижені комісії для соціально значущих товарів) та прості механізми прийому оплат. Це сприятиме масовості та доступності цифрових транзакцій для всіх категорій громадян.

Ще один спосіб підвищення ефективності – це забезпечення безперебійної роботи цифрових сервісів навіть у складних умовах, що є критичним для України з огляду на воєнний стан, ризики пошкодження критичної інфраструктури та потенційні проблеми з електропостачанням внаслідок атак. Банки, платіжні оператори та фінансові компанії повинні мати резервні канали зв'язку (супутниковий зв'язок, Starlink), захищені обчислювальні потужності (дата-центри з автономним живленням), плани швидкого відновлення діяльності (disaster recovery plans), а також технічні рішення для безперервного обслуговування клієнтів навіть при відключенні центральних серверів. Чим стабільніше функціонують електронні платежі, тим більше користувачі їм довіряють і тим меншою є ймовірність масового

повернення до готівки.

Також необхідно вдосконалювати взаємодію між фінансовими установами, урядом та бізнесом на основі принципів публічно-приватного партнерства. Прогрес у сфері електронних платіжних інструментів не може залежати лише від однієї сторони – це комплексне завдання. Банки створюють сервіси, держава формує нормативну базу, бізнес приймає платежі, а споживачі щоденно користуються цими механізмами [27, с. 152]. Тому всі суб'єкти мають діяти злагоджено, координуючи свої зусилля. Наприклад, держава може підтримувати прозорі умови регулювання та стимулювати безготівкові розрахунки через податкові пільги, банки – розробляти зручні програми з низькими комісіями, бізнес – активніше приймати безготівку, інвестуючи в термінали, а клієнти – дотримуватися правил безпеки та повідомляти про підозрілі випадки.

Отже, ключовими перешкодами у використанні електронних платіжних інструментів в Україні є шахрайство, загрози кібербезпеці, недостатня цифрова підкованість громадян, нерівномірність доступу до інфраструктури, технічна залежність від зовнішніх факторів та фінансове навантаження на бізнес, особливо малий. Для оптимізації функціонування електронних платежів потрібно посилювати захист, системно навчати користувачів, розвивати платіжні мережі в регіонах, підтримувати дрібне підприємництво через субсидії або знижені тарифи, гарантувати стійкість роботи банківських послуг у кризових умовах та покращувати координацію між усіма учасниками фінансової системи. За таких умов цифрові платіжні засоби зможуть ще більше полегшити фінансові операції, зменшити залежність від готівки та підвищити зручність розрахунків для населення і підприємств.

3.2. Удосконалення фінансового регулювання та безпеки цифрових платіжних інструментів

Шліфування фінансових норм для цифрових платіжних засобів є ключовою передумовою для їхнього подальшого розквіту в Україні, оскільки правове середовище безпосередньо впливає на довіру та стабільність. Електронні транзакції вже міцно вкорінилися у фінансовій системі, отже, влада, центральний банк країни, комерційні банки та платіжні оператори зобов'язані налагодити чіткі засади їх функціонування. Таке впорядкування необхідне задля забезпечення прозорості для всіх учасників ринку, захисту прав споживачів фінансових послуг, а також гарантування швидкості, стабільності та безпеки переказів у національному та міжнародному масштабі. Фундаментальним актом у цій сфері слугує Закон України «Про платіжні послуги», який визначає регламент виконання транзакцій, перелік доступних сервісів, класифікацію постачальників платіжних послуг, порядок роботи платіжних мереж, а також права, обов'язки та відповідальність суб'єктів платіжного простору.

Нагляд охоплював не лише банки, а й небанківські фінансові установи, платіжні фірми, емітентів електронних грошей та інші організації, здатні надавати платіжні послуги, що відповідає європейським директивам. Платіжний сектор давно вийшов за межі лише банківських карток чи фізичних відділень [31, с. 76]. Споживачі активно залучають мобільні додатки, онлайн-розрахунки, електронні гаманці, прямі перекази між картками, безконтактні методи оплати та інші інноваційні цифрові рішення, які потребують належного контролю. У зв'язку з цим, регуляторні вимоги мають бути зрозумілими для кожного гравця на ринку, незалежно від його розміру та форми власності. Центральний банк підкреслює, що прогрес у безготівкових розрахунках сприяє фінансовій прозорості та економічному зростанню, водночас встановлюючи чіткі стандарти для таких операцій та підтримуючи їхню надійність через постійний моніторинг.

Одним із першочергових пріоритетів у вдосконаленні регулювання є

посилення контролю за діяльністю постачальників платіжних послуг, зокрема щодо їхньої фінансової стійкості. Це необхідно, щоб на ринку працювали виключно стабільні компанії, які володіють адекватними технічними, фінансовими та управлінськими ресурсами. Якщо платіжна фірма функціонує без належної верифікації або має недостатній капітал, це може призвести до серйозних загроз для клієнтів: затримки операцій, втрати коштів у разі банкрутства, витоку персональних даних через неналежний захист чи низької якості обслуговування. Отже, життєво необхідно, щоб усі провайдери платіжних послуг проходили регулярний аудит, дотримувалися директив НБУ щодо ліквідності та капіталу, надавали необхідну звітну інформацію та несли юридичну відповідальність за будь-які порушення.

Особливу увагу слід приділити безпеці цифровізованих платіжних інструментів, оскільки від цього залежить довіра до всієї системи. Згаданий Закон «Про платіжні послуги» чітко артикулює питання операційних ризиків, кібербезпеки, захисту даних, процедур підтвердження особи (автентифікації), недоторканності особистої інформації користувачів та комерційної таємниці постачальника послуг. Це означає, що безпека є не факультативним доповненням, а невід'ємною складовою функціонування електронних платежів, яка має бути забезпечена на всіх етапах. Користувач повинен бути абсолютно впевнений, що його фінанси, особисті дані, кодові слова та платіжна інформація не потраплять до рук третіх осіб [24], а в разі інциденту він матиме механізм захисту своїх прав.

Для зміцнення безпекового рівня необхідно ширше інтегрувати сучасні методи підтвердження транзакцій, які відповідають міжнародним стандартам. До них належить двоступенева перевірка (2FA), використання разових кодів, що генеруються в мобільному застосунку (TOTP), підтвердження через біометричні дані, як-от відбиток пальця чи розпізнавання обличчя, а також токенизація, що замінює чутливу платіжну інформацію унікальним цифровим ідентифікатором. Закон визначає автентифікацію як процес, що дозволяє платіжному оператору встановити та підтвердити особу клієнта або його право на використання

певного платіжного інструменту [15, с. 171]. Простими словами, банк чи платіжний сервіс мусить бути певен, що операцію виконує саме власник рахунку чи картки, а не злоумисник, який отримав доступ до облікових даних.

Важливим вектором також є захист споживачів від фінансового шахрайства, яке постійно еволюціонує. Сьогодні значна частина обманів пов'язана не лише з технологічними атаками (злам баз даних, перехоплення трафіку), а й із маніпулюванням свідомістю людей через соціальну інженерію. Наприклад, шахраї можуть видавати себе за працівників банку, вимагати коди з SMS під приводом «захисту рахунку», розповсюджувати фішингові посилання через месенджери або створювати імітації реально існуючих вебсайтів для крадіжки логінів і паролів. Тому охорона цифрових платіжних інструментів мусить включати не лише технічну оборону (файрволи, антивіруси, системи виявлення вторгнень), а й активну просвітницьку роботу з клієнтами. Банки, НБУ та держава повинні регулярно доносити до громадян базові правила: не розголошувати паролі та коди, ігнорувати підозрілі посилання, перевіряти отримувача коштів перед переказом, не інсталювати невідомі програми на телефон.

Ще одним ключовим напрямком є нарощування стійкості платіжної інфраструктури до зовнішніх впливів, що є критичним в умовах воєнної агресії. В умовах воєнного часу Україна стикається з ризиками тривалого відключення електроенергії, перебоїв у роботі інтернету через пошкодження мереж, кібератаками на банківські системи та технічними збоями через фізичне руйнування серверних потужностей. У зв'язку з цим платіжні системи, банки та фінансові компанії повинні мати резервні лінії зв'язку (супутникові канали), дублюючі сервери в географічно віддалених регіонах, чіткі плани швидкого відновлення роботи (від 2 до 24 годин) та постійний технічний моніторинг стану систем. Якщо цифрові платежі стають недоступними у критичний момент, це створює серйозні проблеми для населення (неможливість купити їжу чи ліки), бізнесу (втрата виручки) та органів влади (збір податків). Таким чином, забезпечення безперебійності функціонування платіжної

інфраструктури має стати однією з головних цілей фінансового регулювання та національної безпеки.

Удосконалення регуляторної бази також повинно бути націлене на розвиток нових форм електронних грошей та інноваційних розрахунків, які з'являються в міру технологічного прогресу. Приміром, Національний банк України активно вивчає можливість запровадження е-гривні – цифрової форми національної валюти, яку емітуватиме сам НБУ як центральний банк. За логікою регулятора, е-гривня, якщо її запровадять, має доповнити вже функціонуючі готівкові та безготівкові форми грошей, забезпечуючи додаткові можливості для швидких переказів, смарт-контрактів та зниження трансакційних витрат. Це свідчить про те, що фінансова сфера неминуче рухається до глибшої цифровізації, а отже, правила регулювання мають постійно оновлюватися відповідно до новітніх технологічних реалій, не створюючи надмірних бар'єрів для інновацій, але гарантуючи захист споживачів.

Таблиця 3.1

Основні напрями удосконалення фінансового регулювання та безпеки
цифрових платіжних інструментів

Проблема	Що потрібно вдосконалити	Конкретні заходи	Очікуваний результат
1	2	3	
Ризик шахрайства з картками та онлайн-платежами	Захист користувачів	Посилити двофакторну перевірку, біометричне підтвердження, автоматичне виявлення підозрілих операцій	Зменшення кількості шахрайських платежів
Недостатня цифрова грамотність населення	Інформаційну роботу з користувачами	Проводити прості роз'яснення через банки, школи, університети, державні сервіси та соціальні мережі	Користувачі будуть безпечніше застосовувати цифрові платежі
Нерівномірний контроль за учасниками платіжного ринку	Нагляд за надавачами платіжних послуг	Посилити вимоги до реєстрації, звітності, розкриття інформації та відповідальності платіжних компаній	На ринку працюватимуть більш надійні учасники

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4
Технічні збої та перебої в роботі сервісів	Стійкість платіжної інфраструктури	Створювати резервні сервери, канали зв'язку, плани швидкого відновлення роботи	Платежі будуть доступнішими навіть у складних умовах
Ризик витоку персональних даних	Захист інформації	Посилити контроль за зберіганням платіжних даних, паролів, кодів і персональної інформації	Користувачі матимуть вищий рівень довіри до цифрових сервісів
Повільне оновлення правил під нові технології	Гнучкість регулювання	Оновлювати нормативну базу з урахуванням електронних грошей, цифрових грошей, відкритого банкінгу та нових платіжних сервісів	Регулювання буде відповідати реальному розвитку фінансового ринку
Недостатній захист прав користувачів	Механізм розгляду скарг	Спрощувати подання скарг, встановлювати чіткі строки відповіді, контролювати повернення коштів у спірних випадках	Користувачі будуть краще захищені у разі проблем із платежами

Джерело: складено автором на основі [6, с. 42]

Отже, удосконалення фінансового регулювання та безпеки цифрових платіжних приладів має бути комплексним. Недостатньо лише створити зручні платіжні сервіси - потрібно також забезпечити їх надійність, законність, прозорість і захист користувачів. Для цього необхідно посилювати контроль за надавачами платіжних послуг, розвивати кіберзахист, підвищувати цифрову грамотність населення, захищати персональні дані та оновлювати законодавство відповідно до нових фінансових технологій. Саме такий підхід дозволить зробити цифрові платежі в Україні більш безпечними, доступними та ефективними.

ВИСНОВКИ

У цій випускній кваліфікаційній роботі вивчалася проблематика цифрових платіжних засобів, їхня суть, механізми функціонування та значення у сучасному фінансовому просторі. У ході роботи було встановлено, що цифрові платіжні механізми на сьогодні є не просто полегшеним методом розрахунків, а невіддільною складовою фінансового життя як пересічних громадян, так і суб'єктів господарювання, банківських установ та державних органів. До цієї категорії відносяться банківські картки, мобільний та інтернет-банкінг, електронні гаманці, системи оплати за QR-кодами, безконтактні транзакції за допомогою портативних пристроїв (смартфонів чи годинників) та інші передові платіжні сервіси.

У першому розділі детально розкрито економічну природу цифрових платіжних приладів. Визначено, що їхнє ключове завдання - це забезпечення оперативної та комфортної передачі коштів без залучення фізичних грошей. Такі засоби дають змогу розраховуватися за товари й послуги, здійснювати грошові перекази, сплачувати рахунки за комунальні послуги, робити покупки в мережі Інтернет та виконувати інші фінансові операції. Вони спрощують доступ до банківських послуг, мінімізують потребу у готівці та роблять фінансові взаємодії більш досяжними для індивідів та компаній.

Також було здійснено класифікацію цифрових платіжних механізмів за різними критеріями: залежно від способу використання, методу доступу, цільового призначення, суб'єктів платежу та механізму підтвердження транзакції. Найбільш поширеними варіантами є картки банків, мобільні банківські програми, системи інтернет-банкінгу, електронні гаманці та платежі через QR-коди. Кожен прилад має свої унікальні характеристики, проте усі вони виконують загальну функцію - забезпечення зручного здійснення оплат у цифровому середовищі.

В роботі досліджено базові принципи, якими керуються цифрові платіжні

механізми. До них належать: безготівковість, висока швидкість проведення операцій, доступність, забезпечення безпеки, надійність та прозорість. Саме ці аспекти пояснюють стрімке зростання популярності цифрових розрахунків. Для кінцевого користувача критично є те, щоб транзакція була миттєвою, зрозумілою, захищеною і не обтяженою складними кроками. Для бізнесу пріоритетом є якнайшвидше отримання коштів та спрощення обліку операцій. Для держави ж визначальне значення має те, що безготівкові розрахунки підвищують контрольованість фінансових потоків.

Було з'ясовано, що процес виконання цифрового платежу охоплює кілька стадій: ініціювання запиту на платіж, надсилання даних до фінансової установи або платіжної платформи, валідація операції, підтвердження транзакції, дебетування рахунку платника та кредитування рахунку одержувача. Хоча для користувача це виглядає як надзвичайно простий ланцюжок дій, насправді його забезпечує злагоджена робота банківських структур, платіжних мереж, технічної інфраструктури та систем кіберзахисту.

У другому розділі було проведено аналіз поточної ситуації та траєкторій розвитку цифрових платіжних засобів на території України.

Встановлено, що українські громадяни активно інтегрували безготівкові розрахунки у своє фінансове життя, і їхня питома вага у загальній фінансовій системі неухильно збільшується. Навіть в умовах воєнного стану цифрові платежі зберігають свою значущість як спосіб проведення фінансових взаємодій.

Це зумовлено їхньою здатністю забезпечувати дистанційні, швидкі розрахунки без необхідності фізичного відвідування банків чи використання готівкових коштів.

Аналіз динаміки показників за період 2022–2024 років продемонстрував зростання як кількості, так і загального обсягу безготівкових транзакцій в Україні. У 2022 році кількість таких операцій сягнула 5 194,4 мільйона, у 2023 році - 7 397,2 мільйона, а у 2024 році прогнозовано до 8 184,8 мільйона.

Сума безготівкових операцій також підвищилася: з 3 443,9 мільярда

гривень у 2022 році до 4 243,5 мільярда гривень у 2024 році. Це свідчить про те, що цифрові платіжні інструменти стали основним і рутинним методом здійснення розрахунків для істотної частини населення.

Структура безготівкових операцій також зазнала трансформацій. У 2022 році найбільшу частку займали перекази між картками, що було обумовлено військовими реаліями, потребою у фінансовій підтримці родичів, волонтерськими зборами та благодійністю.

Протягом 2023–2024 років частка таких переказів дещо знизилась, натомість підвищилася питома вага розрахунків безпосередньо у торговельній мережі. Це вказує на те, що цифрові платежі все частіше застосовуються для щоденних придбань у магазинах, аптеках, закладах харчування, у сфері транспорту та послуг.

У роботі було також виявлено, що вектором розвитку є поширення безконтактних методів оплати. Українці активно використовують для розрахунків картки, мобільні пристрої чи "розумні" годинники. Спостерігається збільшення кількості платіжних терміналів, переважна більшість яких вже підтримує безконтактні технології. Це демонструє поступову адаптацію комерційних структур до запитів споживачів, створюючи більше зручностей для прийому цифровій оплати.

У третьому розділі було окреслено ключові виклики, з якими стикається використання цифрових платіжних інструментів в Україні. Серед найбільш значущих проблем виділяються: фінансове шахрайство, кібернетичні загрози, ризики витоку персональних даних, технічні несправності, залежність від стабільності інтернет-зв'язку та електропостачання, нерівномірність доступу до платіжної інфраструктури, а також недостатній рівень цифрової та фінансової обізнаності частини населення.

Ці труднощі не гальмують прогрес цифрових платежів, але вимагають безперервної уваги з боку державних органів, банківських структур, платіжних операторів та самих користувачів.

Було запропоновано основні шляхи оптимізації використання цифрових

платіжних засобів. Першочерговим завданням є посилення захисту платежів, імплементація двофакторної автентифікації, біометричного підтвердження, систем автоматичного виявлення підозрілої активності та швидкого реагування на шахрайські дії. Також життєво необхідно проводити навчання користувачів базових настанов безпеки: не розголошувати паролі, піни та SMS-коди, уникати переходу за сумнівними посиланнями, ретельно перевіряти реквізити отримувача та користуватися виключно офіційним програмним забезпеченням.

Окремим напрямком для вдосконалення є розвиток платіжної бази. Необхідно розширювати мережу платіжних терміналів, стимулювати розвиток онлайн-еквайрингу, систем оплати за QR-кодами, послуг миттєвих переказів та інших доступних платіжних рішень.

Особливої уваги заслуговують сектори малого бізнесу, невеликі населені пункти та території, де цифрові розрахунки ще не набули широкого поширення. Якщо цифрові платіжні інструменти стануть однаково доступними не лише у мегаполісах, а й у менших громадах, їхня роль у фінансовій системі суттєво зросте.

Завданням є також удосконалення механізмів фінансового контролю. Регулювання має забезпечувати прозорі правила гри для всіх учасників платіжного ринку, надійний захист прав споживачів, ефективний нагляд за постачальниками платіжних послуг та безпечне функціонування платіжної інфраструктури. Закон України «Про платіжні послуги» закладає фундамент для такого регулювання, проте швидкий розвиток цифрових технологій диктує необхідність постійного коригування норм і врахування новітніх фінансових сервісів.

Підсумовуючи, цифрові платіжні інструменти відіграють ключову роль у сучасній фінансовій архітектурі України. Вони роблять транзакції швидшими, більш комфортними, прозорими та загальнодоступними. Їхній розвиток сприяє скороченню обігу готівки, розширенню електронної комерції, покращенню якості банківського обслуговування та підвищенню ефективності фінансових операцій.

Водночас, для забезпечення подальшого прогресу цифрових платежів необхідно впроваджувати посилені заходи безпеки, підвищувати рівень цифрової культури населення, розбудовувати інфраструктуру, вдосконалювати нормативну базу та гарантувати стійкість платіжних сервісів навіть у складних умовах. Саме ці комплексні заходи дозволять надати цифровим платіжним інструментам ще більшої ефективності та надійності для громадян, бізнесу та держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич О. Вплив цифровізації на фінансові інституції. Київський економічний науковий журнал. 2023. № 3. С. 7–13.
2. Безготівкові розрахунки у 2024 році суттєво переважали серед операцій з платіжними картками. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bezgotivkovi-rozrahunki-u-2024-rotsi-suttyevo-perevajali-sered-operatsiy-z-platijnimi-kartkami> (дата звернення: 24.04.2026).
3. Бей Г. В., Шперчук А. О., Думанська А. О. Можливості застосування технологій AI в системі стратегічного управління розвитком банківської установи. Економіка та суспільство. 2022. № 44. С. 44.
4. Біломістна І. І., Сословський В. Г. Фактори впливу на розвиток карткової платіжної системи України. Банківська справа. 2023. № 1 (109). С. 98–109.
5. Боженко В. В., Пігуль Є. І. Вплив цифровізації на розвиток фінансових технологій. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2021. № 2. С. 11–15.
6. Болдова А. А., Болдов А. О. Діджиталізація банківських сервісів як передумова подальшого розвитку фінансового простору України. Економіка та суспільство. 2022. № 42. С. 42.
7. Вергелюк Ю. Потенціал використання блокчейн технологій на фінансовому ринку. Економіка та суспільство. 2022. № 38. С. 38.
8. Воєнний рік: безготівкові операції – у пріоритеті в українців. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/voyenniy-rik-bezgotivkovi-operatsiyi--u-prioriteti-v-ukrayintsiv> (дата звернення: 24.04.2026).
9. Данік Н., Торлопов А. Вплив цифрової трансформації на банківський сектор України. International Science Journal of Management, Economics & Finance. 2024. № 3. С. 95–103.

10. Демчишак Н. Б., Лоїк Р. В., Лоїк А. В. Розвиток цифрових технологій у банківській системі України: інновації в кредитуванні, ризики та перспективи. Економіка та суспільство. 2024. № 61. С. 61.

11. Дмитрик О. О., Токарева К. О., Котенко А. М. Цифрові технології та їх вплив на платіжні системи. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 1. С. 718–722.

12. Квасницька Р., Форкун І., Гордєєва Т. Сучасні підходи забезпечення інформаційної безпеки платіжних систем та їх кіберзахисту. Вісник Хмельницького національного університету. 2022. № 5. Т. 1. С. 47–52.

13. Кірдіна О. Г., Ковальов А. Ю. Детермінанти розвитку цифрових платформ та їх вплив на конкуренцію. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2023. № 81–82. С. 41–52.

14. Козир Ю. Р. Функціональна роль блокчейн технологій у трансформації платіжних систем. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 20. С. 112–116.

15. Литвинов О. М. Діджиталізація на порозі цифрового дахау. Держава і злочинність. Нові виклики в епоху постмодерну. 2020. С. 170–172.

16. Литовченко О. Ю., Дячек В. В., Мітін М. О. Трансформація бізнес-моделей підприємств в умовах цифровізації економіки. Економіка та суспільство. 2024. № 69. С. 69.

17. Макарович В. К., Шебештень Е. Г., Сочка К. А. Вплив цифрової трансформації на традиційні банківські системи та їх адаптація до новітніх технологій. Актуальні питання економічних науки. 2024. № 5. С. 5.

18. Малишко Є. О. Діджиталізація на фінансовому ринку: переваги та недоліки. Економіка та суспільство. 2022. № 39. С. 39.

19. Маршук Л., Бурлака М. Фінансова система України в умовах війни. Економіка та суспільство. 2022. № 44. С. 44.

20. Міщенко В. І., Науменкова С. В., Міщенко С. В. Управління операційними ризиками в платіжних системах. Економічний простір. 2023. № 183. С. 79–87.

21. Морозова Л. С., Савченко Н. Г. Digitalization of the financial system of

Ukraine. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 19. С. 21–24.

22. Опублікований щорічний Звіт з оверсайту інфраструктури фінансового ринку за 2024 рік.

URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/opublikovaniy-schorichniy-zvit-z-oversaytu-infrastrukturi-finansovogo-rinku-za-2024-rik> (дата звернення: 24.04.2026)

23. Пожидаєва М. А. Еволюція використання електронних платіжних інструментів: фінансово-правовий аспект. Правові горизонти. 2020. № 20 (33). С. 82–87

24. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20> (дата звернення: 24.04.2026).

25. Різник Д. В., Стендер С. В., Гаврилюк В. М. Вплив децентралізованих фінансових технологій на сучасну фінансову систему України: перспективи та виклики. Актуальні питання економічних наук. 2024. № 1. С. 1.

26. Сопін Є. О. Напрями цифровізації сектору фінансових послуг та забезпечення ефективності платіжних операцій у цифровій економіці. Економічний простір. 2021. № 174. С. 50–57.

27. Ставерська Т. Еволюція платіжних систем: інновації на шляху до цифрового майбутнього. Економіка та суспільство. 2024. № 60. С. 60.

28. Тарасенко А. В. Науково-практичні положення використання фінансових інструментів для активізації сталого розвитку України в умовах становлення цифрової економіки. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 7. С. 150–154.

29. Трусова Н. В., Чкан І. О. Платіжні системи в Україні та ризики їх функціонування. Бізнесінформ. 2021. № 1. С. 257–263.

30. Фрадинський О. А. Використання системи «хавала» при здійсненні неформальних міжнародних грошових переказів. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. 2025. № 1. С. 186–190.

31. Ходакевич С. І., Пономаренко К. О., Урванцева С. В. Цифрові валюти центральних банків: сутність та перспективи впровадження. Стратегія економічного розвитку України. 2022. № 50. С. 71–80.

32. Цегельник Н. І. Блокчейн-технології у забезпеченні фінансової безпеки бізнесу. Нові інформаційні технології управління бізнесом. 2025. С. 339–341.

33. Цегельник Н. І., Коваль А. В. Діджиталізація безготівкових операцій в Україні в умовах війни. Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики. Одеса : ОНЕУ, 2024. С. 119–120.

34. Шаповалова К., Шеремета П. NFC технологія та перспективи її розвитку. Вісник Хмельницького національного університету. 2023. № 2. С. 157–160.

35. Ярмолук О., Цегельник Н. Стейкхолдерівський підхід у формуванні концептуальних засад управлінського обліку в банках. Економіка та суспільство. 2023. № 53. С. 53.

36. Akhmedov D. The role of electronic payment systems in the modernization of the national economy. Journal of Economic Research. 2022. Vol. 5, No 3. P. 44–52.

37. Bekmuratova G. Fintech development and its influence on the efficiency of money turnover. Economics and Innovation. 2021. Vol. 6, No 4. P. 118–126.

38. Faster digital payments: global and regional perspectives. URL: <https://www.bis.org/publ/bppdf/bispar152.pdf> (дата звернення: 24.04.2026).

39. Fayzullaeva D. The digitalization of payment infrastructure and its macroeconomic effects. International Journal of Modern Economics. 2020. Vol. 2, No 5. P. 54–63.

40. Khodjaeva Z. Government policy in promoting electronic payments and cashless economy. International Journal of Finance. 2020. Vol. 7, No 2. P. 112–121.

41. Osabutey E. L. C. Mobile money and financial inclusion in Africa: emerging evidence and challenges. Technological Forecasting and Social Change. 2024. Vol. 202.

42. Rakhimov S. The role of commercial banks in expanding digital payment systems. Journal of Finance and Credit. 2022. Vol. 11, No 5. P. 55–63.

43. Sahriana D. Y., Yafiz M., Tambunan K. The Effect of Cashless Payment and the Amount of the Money Circulation on the Inflation Rate in Indonesia for the

Period of 2018-2021. PKM-P. 2022. Vol. 6, No 2. P. 289–294.

44. Stewart K. The Simple Macroeconometrics of the Quantity Theory and the Welfare Cost of Inflation. Journal of Economic Dynamics and Control. 2024. P. 77.

45. The Role of Digital Payment Technologies in Promoting Financial Inclusion: A Systematic Literature Review.
URL: <https://ideas.repec.org/a/gam/jfinte/v4y2025i4p59-d1783870.html> (дата
звернення: 24.04.2026).

46. The role of the digital euro in digital payments and finance.
URL: [https://www.ecb.europa.eu/press/inter/date/2025/html/ecb.in250228~7c25c90e
4d.en.html](https://www.ecb.europa.eu/press/inter/date/2025/html/ecb.in250228~7c25c90e4d.en.html) (дата звернення: 24.04.2026).